

УДК 630^X17:582.475.2

І.Й. Ситнік, Ю.М. Поташов

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

ЯЛИЦЯ БІЛА ЗА МЕЖАМИ СВОГО АРЕАЛУ

Представлено результати інтродукції ялиці білої в дендропарку ХНАУ. Таксація 40-річних насаджень у чотирьох куртинах засвідчила, що більш раціональними є схеми посадки 2,5x2,5 або 3,0x3,0 м порівняно з 1,8x1,8 м. За схеми посадки 2,5x2,5 м спостерігається кращий ріст і виживаність дерев подалі від краю улоговини, ніж поблизу її північно-східного схилу на більш сухих і змитих ґрунтах з неглибоким підстиланням третинними пісками.

Ключові слова: ялиця біла, інтродукція, схема посадки, таксація.

Вступ. Рід ялиця об'єднує близько 50 видів, з яких на території держав СНД у природних умовах росте 10 та інтродуковані близько 20 видів. Усі види ялиці – високі дерева з конусоподібною або циліндричною кроною і прямим стовбуром, що вкритий до 40–50 років гладенькою зі смоляними пухирцями корою сірого кольору, яка з часом стає більш темною, тріщинуватою і дещо лущиться [1].

В Україні природно зростає тільки один вид – ялиця біла, європейська або гребінчаста (*Abies alba Mill.*). Це дерево заввишки до 65 м зі стовбуром до 2 м у діаметрі. Природний ареал ялиці білої – гори на півдні і в центрі Європи; у Біловежській пущі і на Волині трапляється острівками. Насадження ялиці білої в Карпатах формують смугу з нижньою межею на висоті 300-1300 м і верхньою – близько 2000 м над рівнем моря. Вони можуть бути чисті й мішані з буком, грабом, ялиною. Ялиця біла добре росте на глибоких, пухких, свіжих і вологих суглинистих або супіщаних ґрунтах, а на бідних, сухих піщаних і застійних заболочених – дуже погано. Вона надзвичайно тіншовитривала, добре поновлюється під густим материнським пологом, її підріст довго переносить затінення; витримує морози до –30 градусів; вибаглива до вологості і задимленості повітря; кореневу систему має глибоку, якірного типу, завдяки чому стійка проти вітру. Деревина біла, м'яка, без смоляних ходів, використовується в целюлозно-паперовому виробництві, будівництві, для виготовлення різних виробів [2-3].

Мета, об'єкти, умови та методи досліджень. З метою збільшення різноманіття видів деревних порід, перевірки можливості їх інтродукції та акліматизації в дендропарку Харківського НАУ в 1973-1974 рр. куртинами висадили близько 300 сіянців ялиці білої. Дендропарк розташований у зоні лівобережного лісостепу України на південно-східній околиці м. Харкова поряд навчальним містечком агроуніверситету. Природні умови такі: висота над рівнем моря – близько 155 м, рельєф – рівнинний, широко-хвилястий з незначним ухилом на південний схід до заплави р. Роганка; ґрунт – чорнозем типовий на важкому лесоподібному суглинку, що підстиляється на глибині 4–5 м товстим шаром третинного піску; середньорічна сума опадів близько 570 мм; максимальна

температура повітря +39°C, мінімальна – -36°C. Часто бувають пізні весняні, та ранні осінні заморозки, майже щозими трапляються сильні відлиги.

Ділянки для посадки куртин вибрали на відносно рівному з ухилом (до 3°) плато, що з південного заходу примикає до суходольної улоговини, що навпіл перерізає територію дендропарку. Першу куртину посадили у квітні 1973 р. у кварталі 17 трирічними сіянцями, привезеними з навчально-дослідного лісгоспу Львівського ЛТІ. Решту куртин (кв. 19, 21, 22) висаджували навесні 1974 р. чотирирічним посадковим матеріалом, придбаним в Івано-Франківському лісокомбінаті. Схема посадки і кількість сіянців у куртинах була різною: 3,0x3,0 м – у кв. 17 (98 шт.), 1,8x1,8 м – у кв. 19 (65) і 2,5x2,5 – у кв. 21 і 22 (відповідно 35 і 80 шт.). Крім того, на покатому південно-західному схилі улоговини (кв. 16) за схемою 3,0x2,0 м посадили 14 сіянців ялиці білої (збереглося 11 шт.), які пригнічуються дубом червоним, тому подальшій таксації не підлягали. На час посадки рослини мали висоту всього 15-20 см, тому потребували постійного догляду протягом декількох сезонів. Їх неодноразово поливали, спушували навкруги ґрунт, виполювали бур'яни. Ці заходи забезпечили добру виживаність рослин і подальший ріст. У морозні зими (1976, 1979, 1987 рр.) молоді деревця втрачали хвою. На них крона відновлювалася після розпускання бруньок.

Результати досліджень. Таксація 40-річних насаджень ялиці білої (грудень 2011 р.) свідчить про те, що у кв. 17 залишилося 85 дерев, у кв. 19 – 60, у кв. 21 – 33 і у кв. 22 – 66 дерев (таблиця). Виживаність ялиці в куртинах становила відповідно 86, 92, 94 і 82 %, а кількість дерев у перерахунку на один гектар – 986, 1402, 917 і 1142 шт. Середній діаметр стовбурів у кв. 17 сягав 21,5 см, у кв. 19 – 17,5, у кв. 21 – 24,4 і у кв. 22 – 19,5 см; їх середні висоти – відповідно 14,0, 12,6, 14,4 і 13,3 м. У цілому дерева в куртинах ростуть за II (загущені за III) класом бонітету.

Результати таксації насаджень ялиці білої в дендропарку ХНАУ

<i>Кількість дерев, шт.</i>	<i>Середній діаметр, см</i>	<i>Середня висота, м</i>	<i>Вік, років</i>	<i>Бонітет</i>	<i>Площа поперечних перерізів, м²</i>	<i>Запас деревостану, м³</i>
Квартал 17. Схема посадки 3,0x3,0 м. Площа куртини 882 м ²						
87	21,5	14,0	40	II	3,1718	24,91
Квартал 19. Схема посадки 1,8x1,8 м. Площа куртини 428 м ²						
60	17,5	12,6	40	III	1,4464	10,20
Квартал 21. Схема посадки 2,5x2,5 м. Площа куртини 360 м ²						
33	24,4	14,4	40	II	1,5369	12,78
Квартал 22. Схема посадки 2,5x2,5 м. Площа куртини 578 м ²						
66	19,5	13,3	40	II	1,9790	14,81

Висновки. Отже, акліматизація ялиці білої в дендропарку відбувається успішно. Кращі показники росту ялиці відмічені у кв. 21, де площа поперечних перерізів у перерахунку на один гектар сягає 42,69 м² із запасом деревини 355 м³.

Гірше ростуть дерева в кв. 17 і 22, де ці показники становлять відповідно 35,96 м² і 282 м³ та 34,24 м² і 256 м³, а найгірше – у кв.19 (33,79 м² і 238 м³). Тобто схема посадки 1,8x1,8 м виявилася нераціональною, через малу площу живлення і високу конкуренцію між рослинами. За схеми посадки 2,5x2,5 м краще ростуть дерева ялиці білої подалі від краю улоговини (кв. 21), ніж поруч з її північно-східним схилом (кв. 22), де на них негативно впливає зменшення товщини гумусового шару ґрунту і близьке підстилання його третинними пісками. Саме тут спостерігаємо найменшу виживаність рослин.

Бібліографічний список: 1. Деревья и кустарники. Справочник / Л.И.Рубцов, И.И.Гордиенко, Н.Ф.Каплуненко, Ю.К.Киричек. – К.: Наук. думка, 1971. – 156 с. 2. Фалалеев Э.Н. Пихта / Э.Н.Фалалеев. – М.: Лесн. пром-сть, 1982. – 85 с. 3. Швиденко А.И. Пихтовые леса Украины / А.И.Швиденко. – Львов: Высш.шк., 1980. – 192 с.

И.И. Сытник, Ю.Н. Поташиёв
ПИХТА БЕЛАЯ ЗА ГРАНИЦАМИ СВОЕГО АРЕАЛА

Представлены результаты интродукции пихты белой в дендропарке ХНАУ. Таксация 40-летних насаждений в четырёх куртинах показала, что более рациональными являются схемы посадки 2,5x2,5 или 3,0x3,0 м по сравнению с 1,8x1,8 м. При схеме посадки 2,5x2,5 м. наблюдается лучший рост и выживаемость деревьев подале от края ложбины, чем вблизи её северо-восточного склона на более сухих и смытых почвах с неглубоким подстилением третичными песками.

Ключевые слова: пихта белая, интродукция, схема посадки, таксация.

I.I. Sytnik, Yu.N. Potashov
GROWING OF THE SILVER FIR BEYOND ITS NATIVE RANGE

The article shows results of introduction of the Silver fir in the KNAU dendrologic park. A timber cruise of 40 years old plantings in four groups of trees shows, that planting schemes 2,5x2,5 m and 3,0x3,0 m are more rational in compare with 1,8x1,8 scheme. Trees, which are planted in the 2,5x2,5 m scheme, show better growing and surviving results, if they are growing far from the edge of the baulk and not on the place near the north-east slope on the dry and washed off soil with the non-deep layer of tertiary sands.

Keywords: silver fir, introduction, planting scheme, timber cruise.